

CENTRUM DORADZTWA ROLNICZEGO W BRWINOWIE
ODDZIAŁ W RADOMIU

Włodzimierz Stachura

**ROŚLINY MIODODAJNE
DO NASADZEŃ PRZYDOMOWYCH**

RADOM 2021

Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie
Oddział w Radomiu

ISBN: 978-83-66776-16-6

Projekt okładki, skład: Małgorzata Sieczko

Druk: Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie
Oddział w Radomiu
26-600 Radom, ul. Chorzowska 16/18,
tel. 48 365 69 00, e-mail: radom@cdr.gov.pl,
www.cdr.gov.pl
Nakład: 500 egz.

Spis treści

Lp.		Str.
1.	Wstęp	5
2.	Przegląd gatunków drzew	8
3.	Przegląd gatunków krzewów	10
4.	Przegląd gatunków bylin	12
5.	Przegląd gatunków jednorocznych i dwuletnich	15
6.	Podsumowanie	17
7.	Literatura	20

1. WSTĘP

Rośliny miododajne, a w zasadzie nektaro- i pyłkodajne, są masowo odwiedzane przez owady zapylające. To taki mikrokosmos, którego nie dostrzegamy na co dzień, może dopiero wtedy gdy użądli nas pszczoła. Tymczasem jest to liczna grupa owadów, do których należą przede wszystkim: błonkówki, muchówki, motyle, chrząszcze i przyłżeńce. Błonkówki stanowią najliczniejszą, a zarazem najważniejszą grupę. Ale i tu są wyjątki, bowiem osy nie są przystosowane do zbierania pyłku i się nim nie żywią, korzystają jedynie z nektaru. Ich rola w zapylaniu roślin jest ograniczona. Największe znaczenie w tej grupie zapylaczy mają owady pszczołowate, do których należy pszczoła miodna, pszczoły samotnice (kilkaset gatunków) oraz trzmiele (ponad 20 gatunków).

Muchówki często są upodobnione do pszczół i trzmieli. Ich formy dojrzałe żywią się nektarem i pyłkiem i są dobrymi zapylaczami roślin. Drobne muchówki są głównymi zapylaczami roślin z rodziny baldaszkowatych (np. marchew koper, kminek), krzyżowych (np. tasznik, tobołki), złożonych (np. rumianki, nawłóć).

Motyle żywią się właściwie nektarem, mają niewielkie znaczenie jako zapylacze ale gatunki dzienne chętnie odwiedzają rośliny z rodziny goździkowatych (goździki, firletkę, kąkol), złożonych (chabry), powojowatych (powój), liliowatych (lilie). Motyle nocne można spotkać na maciejce, wiesiołku, bieluniu, a także wiciokrzewie, narcyzach, floksach i wielu innych. Chrząszcze i przyłżeńce powodują więcej szkody niż pożytku marginalnie mogą uczestniczyć w zapylaniu kwiatów w wyniku ich penetracji.

Co tak bardzo przyciąga pszczoły do kwitnących roślin? To dwie rzeczy - nektar i pyłek. Nektar jest substancją składającą się głównie z wody (30-90%) i cukru, głównie glukozy (od jej udziału procentowego zależy szybkość krystalizacji miodu), fruktozy i sacharozy w różnych proporcjach. Za-

leżnie od gatunku rośliny zawiera też barwniki, kwasy organiczne, enzymy, związki azotowe, olejki eteryczne, witaminy, sole mineralne.

Nektar produkowany jest przez nektarniki, zwane też miodnikami. Są to jedno- lub wielokomórkowe organy gruczołowe roślin mające bardzo różnorodne formy. Mogą być niepozorne lub bardzo okazałe i barwne. Ich lokalizacja to głównie kwiaty, czasami jednak możemy je znaleźć na ogonkach liściowych i głównym nerwie liścia (np. u śliwy i akacji), na liściach przykwiatowych lub w kątach nerwów liści. W obrębie kwiatu mogą występować u podstawy słupka, na wewnętrznej stronie płatków korony lub u podstawy płatków korony. Intensywność wydzielania nektaru zależy od gatunku, z tym że korzystne jest wydzielanie ograniczonych jego ilości, ponieważ zmusza to owady do odwiedzenia większej ilości kwiatów, a w konsekwencji ułatwia to zapylenie krzyżowe.

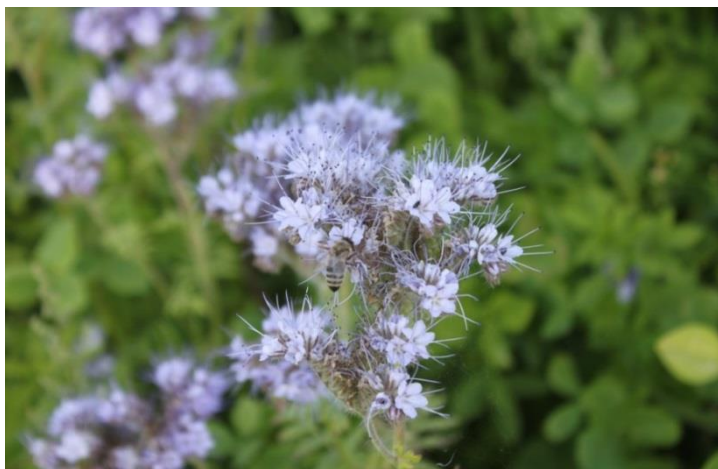
Pyłek kwiatowy to wytwór pylników czyli elementów pręcika. Jest nośnikiem męskich komórek rozrodczych, które przeniesione na żeński element kwiatu - słupek, a dokładnie znamię słupka, doprowadzają do zapylenia, a w konsekwencji zapłodnienia komórki jajowej i wytworzenia owocu. Ziarna pyłku są bogate w białko (4-41%), witaminy E, D, makro i mikroelementy, cukry, tłuszcze. Ilość składników pokarmowych w pyłku, decydująca o jego wartości odżywczej dla pszczół, uzależniona jest od gatunku rośliny. Jedna rodzina pszczela w ciągu roku zużywa ok. 30 kg pyłków. Pyłek o wysokiej wartości odżywczej produkuje np. koniczyna i wierzba, a najniższej sosna i olsza. Rośliny dostarczające nektar i/lub pyłek noszą nazwę roślin pożytkowych, określanych niefortunny jako rośliny miododajne.

W tej publikacji nie zajmujemy się produkcją miodu tylko wzbogaceniem środowiska w rośliny miododajne, prowadzącym w konsekwencji do wzrostu populacji zapylaczy. Rośliny miododajne muszą się dać wykorzystać w nasadzeniach przydomowych, mimo że te niosą pewne ograniczenia, np. co do powierzchni czy już istniejącego sąsiedztwa roślin. Warto jednocześnie przy okazji wspomnieć o gatunkach tzw. inwazyjnych. Są to rośliny najczęściej przywleczone przez człowieka spoza ekosystemu danego kraju

o znacznej ekspansywności, konkurujące z gatunkami rodzimymi o niszę ekologiczną, stanowiące zagrożenie dla istnienia gatunków rodzimych. Wśród tych roślin jest kilka cenionych przez pszczelarzy. Typowymi przykładami takich roślin są: robinia akacja, nawłóć kanadyjska, trojeść amerykańska, róża pomarszczona, aster nowobelgijski i kilka innych gatunków, które spotykamy i traktujemy jak rodzime. Skrajnie negatywnym przykładem rośliny inwazyjnej jest barszcz Sosnowskiego.

Dobierając rośliny do własnego ogródka pamiętajmy też o ciągłości występowania pokarmu dla zapylaczy. W pszczelarstwie występuje pojęcie taśmy pokarmowej. Dla przykładu, w naszym ogródku możemy posadzić gatunki kwiatków kwitnące od wczesnej wiosny do jesieni: krokus, pierwosnek lekarski, przebiśnieg, sasanka, bergenia, tymianek, rozmaryn, dzwonki, lawenda, dalia, jeżówka, nagietki, wrzos.

Wydaje się że przy okazji warto powiedzieć kilka słów o sadzeniu gatunków roślin bezużytecznych z punktu widzenia zapylaczy, ptaków, ssaków, a na dokładkę bardzo słabo wpisujących się w krajobraz. Dla mnie sztandarową rośliną spełniającą wymienione kryteria jest żywotnik zwany popularnie tują.

*Fot. Kwitnąca
facelia. Źródło: CDR Ra-
dom*

2. PRZEGLĄD GATUNKÓW DRZEW

RODZAJ – Lipa

Przydatne gatunki -lipa drobnolistna, lipa szerokolistna, lipa Moltkego, lipa Lipińskiego, lipa krymska, lipa kwietna, lipa japońska, lipa Henrego.

RODZAJ – Głóg

Przydatne gatunki - głóg dwuszyjkowy, głóg jednoszyjkowy, głóg pięcioszyjkowy, głóg syberyjski, głóg szkarłatny.

RODZAJ – Czeremcha

Przydatne gatunki: czeremcha zwyczajna, czeremcha amerykańska (gat. inwazyjny).

RODZAJ- Klon

Przydatne gatunki: klon jawor, klon polny, klon pospolity, klon tatarski, klon Ginnala.

RODZAJ – Wierzba

Przydatne gatunki – męskie egzemplarze kwitnące przed rozwojem liści, wierzba iwa, wierzba Smitha, wierzba wawrzyńkowa, wierzba wiciowa, wierzba purpurowa.

RODZAJ – Śliwa

Przydatne gatunki – czereśnia ptasia, śliwa domowa, śliwa tarnina, wiśnia pospolita, brzoskwinia zwyczajna.

RODZAJ – Jabłoń

Przydatne gatunki – jabłoń domowa.

RODZAJ – Grusza

Przydatne gatunki – grusza pospolita.

RODZAJ –Jarząb

Przydatne gatunki – jarząb pospolity (jarzębina), jarząb szwedzki.

Wymienione gatunki oczywiście nie wyczerpują listy drzew miododajnych przydatnych do nasadzeń przydomowych, natomiast łączy je pewna wspólna cecha - są wpisane w krajobraz, który nas otacza i nie stanowią elementu obcego, niepasującego do otoczenia, nieprzydatnego dla naszej entomofauny, a z racji rozmiarów bardzo widocznego. Skrajnym przykładem takiej rośliny może być np. palma.

Fot. Kwitnąca wiśnia. Kwitnąca jabłoń. Źródło: CDR Radom

3. PRZEGLĄD GATUNKÓW KRZEWÓW

RODZAJ – Porzeczka

Przydatne gatunki – agrest.

RODZAJ – Amorfa

Przydatne gatunki – amorfa krzewiasta.

RODZAJ – Berberys

Przydatne gatunki – berberys koreański, berberys Thunberga, berberys zwyczajny.

RODZAJ – Budleja

Przydatne gatunki – budleja Davida.

RODZAJ – Irga

Przydatne gatunki – irga błyszcząca, irga czarna, irga kutnerowata, irga pozioma, irga zwyczajna.

RODZAJ – Karagana

Przydatne gatunki – karagana syberyjska.

RODZAJ – Kruszyna

Przydatne gatunki – kruszyna pospolita.

RODZAJ – Krzewuszka

Przydatne gatunki – krzewuszka cudowna (wajgela).

RODZAJ – Mahonia

Przydatne gatunki – mahonia pospolita.

RODZAJ – Jeżyna

Przydatne gatunki – malina właściwa.

RODZAJ – Ognik

Przydatne gatunki – ognik szkarłatny.

RODZAJ – Perukowiec

Przydatne gatunki – perukowiec podolski.

RODZAJ – Pigwowiec

Przydatne gatunki – pigwowiec japoński.

RODZAJ – Porzeczka

Przydatne gatunki – porzeczka alpejska, porzeczka czerwona, porzeczka zwyczajna, porzeczka czarna, porzeczka złota.

RODZAJ – Róża

Przydatne gatunki – róża pomarszczona (gat. inwazyjny).

RODZAJ – Wiciokrzew (Suchodrzew)

Przydatne gatunki – suchodrzew czarny, suchodrzew pospolity, suchodrzew tatarski, suchodrzew Maacka.

RODZAJ - Śnieguliczka

Przydatne gatunki – śnieguliczka biała, śnieguliczka koralowa.

RODZAJ – Tamaryszek

Przydatne gatunki – tamaryszek drobnokwiatowy, tamaryszek francuski, tamaryszek pięciopręcikowy.

RODZAJ – Tawułowate

Przydatne gatunki – tawuła japońska, tawuła szara

RODZAJ – Trzmielina

Przydatne gatunki – trzmielina oskrzydłona, trzmielina pospolita.

RODZAJ– Żylistek

Przydatne gatunki – żylistek koreański, żylistek wysmukły nikko, żylistek różowy, żylistek szorstki, żylistek Watererii.

Podobnie jak w przypadku drzew lista krzewów jest niepełna ale wystarczająca aby unaocznić różnorodność roślin, które możemy wykorzystać przy planowaniu nasadzeń. Lista obejmuje gatunki popularne, pochodzące z różnych części świata. Część prezentowanych roślin nadaje się doskonale na żywopłoty zarówno cięte jak i naturalne (ostoja ptaków np. wróbla).

Fot. Borówka amerykańska. Źródło: CDR Radom

4. PRZEGLĄD GATUNKÓW BYLIN

RODZAJ – Aster

Przydatne gatunki – aster gawędka, aster nowoangijski, aster nowobelgijski.

RODZAJ – Bluszcz

Przydatne gatunki – bluszcz pospolity.

RODZAJ – Chaber

Przydatne gatunki – chaber driakiewnik, chaber górski, chaber łąkowy.

RODZAJ – Ciemiernik

Przydatne gatunki – ciemiernik biały.

RODZAJ – Dąbrówka

Przydatne gatunki – dąbrówka rozłogowa.

RODZAJ – Dzielżan

Przydatne gatunki- dzielżan jesienny, dzielżan ogrodowy.

RODZAJ – Firletka

Przydatne gatunki – firletka chalcedońska, firletka poszarpana.

RODZAJ – Floks

Przydatne gatunki – floks szydlasty, floks wiechowaty.

RODZAJ- Goździk

Przydatne gatunki – goździk piaskowy, goździk brodaty, goździk kartuzek, goździk kropkowany.

RODZAJ – Jeżówka

Przydatne gatunki – jeżówka purpurowa, jeżówka wąskolistna, jeżówka blada.

RODZAJ – Jęczyczka

Przydatne gatunki – jęczyczka pomarańczowa.

RODZAJ – Kocimiętka

Przydatne gatunki – kocimiętka Faassena, kocimiętka naga, kocimiętka wielokwiatowa, kocimiętka właściwa.

RODZAJ – Krwawnik

Przydatne gatunki – wszystkie uprawiane.

RODZAJ – Lawenda

Przydatne gatunki – lawenda wąskolistna.

RODZAJ – Lebidka

Przydatne gatunki- lebidka pospolita.

RODZAJ- Miodunka

Przydatne gatunki – miodunka miękkowłosa, miodunka plamista,

miodunka wąskolistna.

RODZAJ – Nawłóć

Przydatne gatunki – nawłóć pospolita, nawłóć kanadyjska (gat. inwazyjny),
nawłóć późna (nawłóć olbrzymia gat. inwazyjny).

RODZAJ –Przegorzan

Przydatne gatunki- przegorzan pospolity, przegorzan kulisy, przegorzan
węgierski.

RODZAJ – Pysznogłówka

Przydatne gatunki – pysznogłówka ogrodowa, pysznogłówka szkarłatna.

RODZAJ – Rozchodnik

Przydatne gatunki – rozchodnik okazały, rozchodnik wielki, rozchodnik biały.

RODZAJ- Wrzos

Przydatne gatunki – wrzos zwyczajny.

RODZAJ – Żywokost. Przydatne gatunki - żywokost lekarski.

Analogicznie jak w przypadku drzew i krzewów, podana lista bylin jest oczywiście częściowa. Możemy przy tym zauważyć pewną prawidłowość, a mianowicie każda kolejna grupa omawianych roślin jest obszerniejsza od poprzedniej co znakomicie zwiększa możliwości doboru gatunków. Jeżeli weźmiemy pod uwagę że prawie każdy gatunek posiada odmiany to lista roślin miododajnych możliwych do zastosowania zwiększa się kilkukrotnie.

Fot. Jeżówka purpurowa. Źródło: CDR Radom

5. PRZEGLĄD GATUNKÓW JEDNOROCZNYCH I DWULETNIICH

RODZAJ – Chaber

Przydatne gatunki - chaber bławatek.

RODZAJ – Cynia

Przydatne gatunki – cynia wytworna, cynia ogrodowa, cynia wąskolistna.

RODZAJ – Dzwonek

Przydatne gatunki – dzwonek ogrodowy.

RODZAJ – Goździk

Przydatne gatunki – goździk kosmaty.

RODZAJ – Groszek

Przydatne gatunki – groszek pachnący.

RODZAJ – Klarkia

Przydatne gatunki – klarkia wytworna, klarkia nadobna.

RODZAJ – Kocanki

Przydatne gatunki – kocanki piaskowe, kocanki włochate.

RODZAJ – Kosmos

Przydatne gatunki – kosmos podwójnie pierzasty.

RODZAJ – Lewkonia

Przydatne gatunki – lewkonia letnia, lewkonia maciejka.

RODZAJ – Lobelia

Przydatne gatunki – lobelia przyładkowa, lobelia okazała, lobelia szkarłatna.

RODZAJ – Gipsówka (łyszczec)

Przydatne gatunki – gipsówka wiechowata, łyszczec nadobny.

RODZAJ – Mak

Przydatne gatunki - mak lekarski, mak wschodni, mak piaszkowy, mak alpejski, mak polny.

RODZAJ – Naparstnica

Przydatne gatunki – naparstnica wełnista, naparstnica rdzawa, naparstnica purpurowa.

RODZAJ – Nasturcja

Przydatne gatunki – nasturcja większa.

RODZAJ – Niecierpek

Przydatne gatunki – niecierpek balsamina.

RODZAJ – Petunia

Przydatne gatunki – petunia hybryda.

RODZAJ – Powój

Przydatne gatunki – powój trójbarwny.

RODZAJ – Rezeda

Przydatne gatunki – rezeda wonna, rezeda żółta.

RODZAJ – Rudbekia

Przydatne gatunki – rudbekia owłosiona, rudbekia błyskotliwa, rudbekia naga.

RODZAJ – Suchokwiat

Przydatne gatunki – suchokwiat roczny.

RODZAJ – Ślázówka

Przydatne gatunki –ślázówka ogrodowa.

RODZAJ – Zatrwian

Przydatne gatunki – zatrwian wrębnny, zatrwian tatarski.

RODZAJ – Żeniszek

Przydatne gatunki – żeniszek meksykański.

6. PODSUMOWANIE

Podsumowując przegląd gatunków, nie sposób nie wspomnieć o roślinach rolniczych, które nie ustępują ozdobnym urodą. Dla przykładu - słonecznik zwyczajny, sparceta siewna, łubin, mak lekarski, nostrzyk biały, komonica zwyczajna, gryka, gorczyca czy wreszcie facelia błękitna, która przy okazji wspaniale pachnie. Wydaje się że odrzucenie tych roślin sianych na małych powierzchniach jest błędem, ponieważ bardzo malowniczo wyglądają, doskonale służą do wzbogacenia gleby i pokrycia jej w okresach przerw między sezonami (jesień, wczesna wiosna), zmianowania na warzywniaku, zasłonięcia wolnych, nie obsadzonych, czekających na nasadzenia części ogrodu.

Każdy posiadacz działki czy też domu z działką wcześniej czy później zaczyna zakładać ogród. Na początek musi odpowiedzieć sobie na kilka pytań: jaką funkcję ma on spełniać (rekreacyjną, użytkową)?, według jakiego klucza dobrać rośliny (ozdobne z liści, ozdobne z kwiatów, byliny, cebulowe)?, na ile da się go wpisać w istniejące otoczenie?, jak będą wyglądały nasadzenia za 20 lat i czy nie będziemy musieli części z nich usuwać?. Oczywiście tego typu pytania można mnożyć, co powoduje że mamy coraz więcej wątpliwości. Istnieją różne style ogrodów i każdy ma prawo wyboru własnego ale gdy zastanowimy się głębiej to dojdziemy do wniosku że im bardziej ogród jest zbliżony do natury tym lepiej się w nim czujemy. Od pewnego czasu można zauważyć bardzo pozytywny trend w zakładaniu ogrodów a mianowicie powrót do natury. Wykoszone trawniki zastępowane są łąkami kwietnymi, pozwala się trawom zakwitnąć i wydać nasiona (pokarm dla ptaków), strzyżone żywotniki kompletnie nieprzydatne dla biocenozy zastępowane są krzewami miododajnymi.

Niezbym dobrym pomysłem jest wykarczowanie wszystkiego i sadzenie od nowa. Często niszczone są w ten sposób istniejące cenne nasadzenia drzew, w tym często starych odmian owocowych. Znacznie lepszym pomy-

słem jest uzupełnienie wolnych powierzchni w oparciu o istniejące rośliny. Przy okazji warto zwrócić uwagę na stanowisko pod przyszłe nasadzenia (piaszczyste, gliniaste, ubogie, suche, mokre, cieniste, słoneczne). Pozwoli nam to uniknąć sadzenia roślin na siłę, nieprzystosowanych do danych warunków glebowych co może wiązać się z kosztowną wymianą np. podłoża, koniecznością nawadniania i bolesnymi niepowodzeniami. Musimy pamiętać że w warunkach naturalnych zbiorowiska roślinne dopasowane są do warunków otoczenia i doskonale koegzystują wzajemnie ale ta równowaga budowała się przez dziesiątki lat. Częstym błędem popełnianym przy nasadzeniach drzew jest to że nie zastanawiamy się jak duże urosną. Niektóre gatunki wyrastają do imponujących rozmiarów, dominują ogród, zagrażają budynkom i po wielu latach musimy podejmować bolesne decyzje o wycince pięknych zdrowych drzew będących często ozdobą działki i dumą właściciela. Warto zatem wiedzieć wszystko o danym gatunku, jego pokroju, sile wzrostu, odporności na czynniki zewnętrzne (zanieczyszczenie powietrza, temperatura), najczęściej występujących na nim chorobach i szkodnikach oraz możliwościach ich zwalczania. Ogród może i powinien się zmieniać w zależności od potrzeb właściciela. Dla przykładu: małe dzieci potrzebują więcej wolnej przestrzeni, którą możemy później zamienić na ogródek warzywny lub miejsce do odpoczynku. Dlatego dobrze jest widzieć nasz ogród w perspektywie wielu lat i modelować go do własnych potrzeb.

Ogród jaki z tych opisów zaczyna się wyłaniać to nic innego jak ogród rustykalny w którym znajdziemy zarówno coś dla oczu: harmonijny krajobraz, piękne kolory, jak i coś dla ciała: warzywa, owoce. Planując założenie ogrodu tego typu pamiętajmy że nie musi, a nawet nie powinien być idealnie wygrabiony, wymuskany. Opadłe liście to też siedlisko dla mikroorganizmów, owadów i drobnych zwierząt. Zapominamy o użyciu sztucznych środków ochrony roślin, minimalizujemy stosowanie nawozów mineralnych organizujemy miejsce na kompostownik, staramy się łąpać i magazynować wodę deszczową ograniczamy utwardzanie powierzchni, a jeżeli już to materiałem przesiąkliwym.

Podsumowując, zanim poczynimy pierwsze zakupy, niesieni często emocjami czy też folderami reklamowymi, niestety musimy na chłodno przeanalizować nasz projekt. Czynników które zadecydują o powodzeniu naszego przedsięwzięcia jest bardzo dużo, co starałem się unaocznic tą krótką broszurą. Musimy odpowiedzieć sobie na pytanie czy nasz projekt jest do zrealizowania i utrzymania we własnym zakresie, czy w pewnym momencie nie stanie się udręką i przykrym obowiązkiem (cotygodniowe koszenie trawnika). Dlatego projekt naszego ogrodu im bardziej zbliżony do natury i otoczenia, tym większa szansa na jego realizację i utrzymanie. Dobór roślin jest kluczowym czynnikiem gwarantującym powodzenie realizacji naszego projektu. Nawet jeżeli część z nich jest pochodzenia obcego możemy je z powodzeniem wykorzystać. Warunkiem podstawowym jest ich pozytywna rola w ekosystemie i możliwości uprawy na danym stanowisku.

Proszę pamiętać że możemy mieć w ogrodzie rośliny i ładne i przydatne.

Fot. Kwitnąca gryka. Źródło: CDR Radom

7. LITERATURA

1. Prof. dr Bolesław Jabłoński, Ogródek pszczelarski, Oddział Pszczelnictwa ISK, Puławy 1993 r.
2. Prof. dr Bolesław Jabłoński, Potrzeby zapylania i wartość pszczelarska owadopylnych roślin uprawnych, Oddział Pszczelnictwa ISK, Puławy 1997r.
3. <https://pl.wikipedia.org/wiki/>